

ІНШІ ВІРШІ

НА ДОБРА - НІЧ

На добра - ніч усім на - ніч —
Годі вже блукати;
Одинокий, безталанний
Ляжу спочивати.

Холодная постілонька
У темній діброві:
Буду ждати, сподіватись
Любої обнови.

Усе небо блакитнее
Покрила темнота,
Безпросвітня, нерозумна
Давня дрімота.

Що ж за гомін чудний ходить
Од краю до краю?
Чи він що нам нагадує,
Чи що провіщає?

Не нам, боже, розгадати
Небесні глаголи;
Суди, боже, нашу долю
По твоєї волі.

І холодно, і боязно,
Туга серце гнітить;
Всюди темно і невидно,
Тільки зірка світить.

Світи, зоре, на всю землю,
Поки сонце зійде,
Поки божий день на землю
Красотворний прийде, —

День великий, день воскресний,
День божої слави :
В прах розсиплються будови,
Старосвітські справи.

Задрижить планета грішна,
Сколихнеться море,
Заридає змії старинний,
Горе йому, горе !

Горе тобі, розвінчаний
Правдою тиране !
За державу тобі плата :
Озеро огняне !

За злочинства — в пеклі муки,
На землі — прокляття !
Горе тобі, Вавилоне,
Душегубний граде !

Скинуть жемчуг, заголосять
Пишні блудниці ;
Розкриються, розчинються
Скритні темниці.

Вийдуть мученики бліді,
Катовані тіні,
Дасться суд їм неволимий,
Що тебе постигне !

Горе, горе, лукавому,
Що в гасло неволі
Обертає хрест всечесний,
Гасло правди й волі !

Горе, горе багатому,
Що в гордощі панській
Дурницею нарікає
Голос правди братський !

Горе, горе безумному,
Що братів змушає,
У нечесті, у розпусті
Слободи шукає.

Горе вченим, що од простих
Світло заховали,
Для користи, для мамони
Правду уживали,

Всім продажним філософам :
Од духу святині
Розвіються їх хитрощі,
Як пил по пустині !

День великий, день воскресний,
День суда й любови,
Перед ним туман предіде,
Сліз туман і крові...

А в тумані сонце світить,
Туман розганяє:
Сонце правди незахідне
На весь світ засяє !

День великий, день воскресний,
День божої сили...
Розкриються великії
Народні могили.

Прокинуться всі народи,
Завіт вічний приймуть,
Ворогів тисячолітніх
Вороги обіймуть ;

Узрять те, на що гляділи
І досі не зріли,
Узрять те, що земля й небо
Їм давно відкрили.

Тільки там, де дух господень,
Там і правда й воля.
Де любов господня й віра,
Там і щастя й доля!..

Світи ж, зоре, на всю землю,
Поки день той прийде;
А ви, браття, готуйтеся,
Бо нежданно зійде !

Готуйтеся, очищайтесь
Од плям і пороку,
Готуйтеся — скоро блисне
Звізда од востоку !

ЗОРІ

Вийду ніччю на могили,
Гроби бованіють,
Погляжу я в ясне небо,
Там зорі зоріють.

Ясні зорі, сяйні зорі,
Любі зорі, милі!
Стану на вас дивитися,
Ставши на могилі.

Рівним рухом, живим духом,
Вічною красою
Без упину і без ліку
Плинуть надо мною.

Плинуть зорі в ладнім хорі
Вічними шляхами:
Не нам, не нам, дітям праха,
Любоваться вами!

Нас неволя, наша доля
На світ породила,
Подразнила свободою
Та й не вдовольнила.

Дала розум пізнавати,
Що ми дурні зроду,
Дала серце нарікати
На власну природу.

Обіцяла щастя, долю,
А лихо послала,
Підманила надією,
А гроб дарувала.

Світять зорі, як світили,
І будуть світити,
А ми, на їх подивившись,
Ляжем в землю тліти.

Чого ж на їх дивитися?
Непривітне небо!
Непривітне, безодвітне,
Нас йому не треба!

СПІВЕЦЬ МИТУСА

Словутного півця Митусу, древле за
гордость не восхотівша служити князю
Данилу, розбраного, аки связаного,
приведоша.

Ипат. літ. ст. 180.

Гине сила Дажбожого внука. Татари плондрують,
Князі кують коромоли, не дбають об вірі і людях.
Куриться галицька волость, дим до Бескидів простягся;
Впав Володимир волинський, Києва вже не підняти.
Князь Ростислав із Данилом не милують землю Дністрянську;
Угри і ляхи біди додають; в Перемишль набігає
Князь Костянтин, коромолує з ним на Данила владика.
Кріпший за всіх в Перемишлі співець словутний Митуса.
Шаблі не носить співець і грудей щитом не вкриває, —
Піснями сипле на князя, гострими ніби стрілами,
Піснями люд стурбував і хіть до війни підливає.
Красних не хвалить дівиць Митусина пісня шалена,
Мирного людям життя не пророчить, не гріє одваги
На супостата; усобиці й смути та пісня виводить.
От уже град Перемишль Андрій облягає полками,
Ласково згоду дає, — не радить на згоду Митуса.
Рано в неділю ступають полки княженецькі до штурму:
Спершу гарцюють стрільці, а там подаються пороки. —
Ввечері князь в Перемишль уступа; закували владика,
Силу взяли на поток непокірного люду; подрали
Тули боброві у їх, і борсучі і вовчі прилбиці.
Інші біжать по чужинах; не втік словутний Митуса:
Він, що колись не схотів заспівати Данилові, бранцем
Став тепер перед князем Данилом словутний, а буїсть
Давня у серці, не впав на коліна, лице не поблідло.
Грізно поглянув на його Данило і мовив словами:
„Гордий співаче, славний співаче! бунтовниче клятий!
Що соловиний голос зміняв на гадюче сичання?
Бог дарував тобі силу, ти одминив її бісу!..
Чом, як Боян стародавній, ти не співав нам про славу
Предків великих? Чом не навчав нас добру і согласці?
Чом не навчав нерозумних огнем словом?“
— „Княже“, одвітив Митуса: „ось я заспіваю вам пісню:
Ріжтесь, кусайтесь, бийтесь, попелом Русь посипайте,
Пийте братернюю кров, умивайтесь сльозами народу;
От до вас добрана пісня! іншої вам не почути!
Що вас спиняти? що вам співати? Шкода, опізнались!
Помста за помсту, кара за кару, лихо за лихо!
Кончились віки, сповнилась чаша, грім розпалився.

Суд неминучий, суд невмолимий, написана доля !
Кінчилися віки, зілля сухеє огонь поїдає.
Хай поїдає ! хай пропадає Русь із князями !
Боже прокляття чорними хмарами висить над нею ;
Хмари згустіють, віки проминуть, і знов, хоч нескоро,
Знову розгонить яснее сонце туман віковичний.
В той час - годину інших пісень півці заспівають
Іншим князям, та не вам, іншому руському люду“.

ДО МАР'І ПОТОЦЬКОЇ

Віри божої наруга,
Хрест під місяцем стоїть !
Українко нещаслива,
Він говорить про тебе !

На твоїй могилі, Мар'є,
Вічнозелен мирт росте ;
Се не даром: твоя пам'ять
Зеленіє, як той мирт.

Вже давно гармати наші
Розорили розбишак ;
Пахне пустою в будинках,
Де із ляку трясся раб.

І салдат, старий каліка,
На постелях ханських спить,
По ревнивому гарему
Шкандиба, не боячись.

І дарма про давні роки
Запитаєшся в його ;
Його річі невторопні,
Як могила без письма.

Ти ж, нещасна християнко,
В його пам'яті одна ;
Ти, неславна і незвісна,
Славних всіх пережила.

Об тобі сторожа хирний,
Об тобі сидий мулла
Водють річі, казки кажуть,
І прохожий уздиха.

Там вона жила самотня,
Там молилася Христу,
Там зачала і зав'яла,
Там похована лежить.

І в будинок опустілий
Вийде странний до тебе :
Слава кримська, пам'ять ханська
Не проснеться перед ним.

І Девлетів і Ісламів
Ледве, ледве він згада ;
Ти одна, душа святая,
Встанеш з мертвих перед ним.

Усе славне світове
Розлетиться й пропаде,
Тільки чистеє, святее
Позостанеться навік.

Плуг могили порівняє
Черви камінь проїдять ;
Що записано на небі,
Не зітреться не землі.

ЛАСТІВКА

Під Києвом стольним градом,
На славіній долині,
Де впадає Чарторія
У Дніпровські хвилі,
Збиралися руські люди
На велику раду,
Раховали, як родину
З лиха визволяти.
Були в зборі князі руські,
Київський старіший,
З Переяслава Владимир,
Над усіх мудріший ;
Буйний Олег з Чернігова
І князі з Волині,
І бояри і дружини,
І прості людини.

Між князями, як та рожа
В саду процвітає,

Мономах Переяславський.
Він річ починає:
„Послухайте, брати - князі
І всі християни!
Було мені знаменіє
Од бога послане:
Побачили в Радосині
О самій півночі
Над Печерським стовп огняний
Мої грішні очі.
Сперш стояв над трапезою,
А далі ізнявся,
Став над церквою, а далі
По Дніпру піднявся
І розсипавсь на болоні.
Братія кохані!
Моя думка — єсть се ангел
Од бога зісланий!
Треба йти нам на поганих
В їх землю прокляту,
Напитись шоломом Дону
І слави набрати!“

Скоро річ таку промовив
Мономах голінний,
Обізувалися Кияни:
„Час тепер невірний!
Як же можна смерда з конем
Од ріллі узяти?
Тепер весна: смерду в полі
Саме час орати“.

Володимир одмовляє:
„Недобре сказали,
Добрі браття! дурно смерда
Ви пожалкували!
Половчин не пожаліє,
Як на нас наліне,
Уб'є смерда, коня візьме,
Вся сім'я загине!“
От так казав Володимир,
Усі дивували:
„Право, істинно!“ єдиним
Голосом сказали.
І на раді присудили
На поганих стати,

Напитись шоломом Дону
І слави набрати.

Тоді в Києві на ринку
Вояки кричали:
„Кому пам'ятно, Кияни,
Що батьки вчиняли,
Кому мила земля руська
І віра святая,
Хто не хоче быть в неволі
У чужому краю,
Або жінки, або дочки
В полон оддавати,
Хто не любить на спалені
Церкви поглядати,
Той нехай бере оружжє,
На коня сідає
Та з князями в половецьку
Землю поспішає!“

А в Києві вдова жила
Чесна та старенька,
У вдовиці синок любий,
Як сокіл ясененький.
Вона його годувала,
Пестила, кохала,
Із ним вона доживати
Віку сподівала.
Почув синок закликання,
Палає серденько,
На батьківські мечі, списи
Погляда пильненько.
„Благослови, стара мати,
На добрее діло,
За святую руську землю
Оддать душу й тіло,
Або Дону напитися
І слави достати,
Дітям, внукам тую славу
Чесно передати!“

Стара мати відповіла:
„Синочку мій милий!
Не на тее, мій квітоньку,
Я тебе ростила,
Не для того годувала,
Щоб матір старую

Ти покинув без підмоги
Вбогу, немочную.
Правда, синку, добре діло
За віру стояти,
Але добре в бога діло
Матір доглядати.
Як закриєш мої очі,
Сховаєш в могилі
Свою матір, тоді й роби,
Що серденьку мило!

Слуха юнак, розважає,
На матір погляне:
Як квітина під морозом
Його серце в'яне;
А погляне на оружжє,
Знову серце рветься,
А затим удруге, втретє
Заклик оддається.

Не жалився над матір'ю,
Над її сльозами,
Сідла коня, меч знімає,
Іде за полками.

Стара мати з жалю мліє,
К землі припадає,
Своє дитя непокірне
Спершу проклинає.
А напотім пожаліла
Та й молиться богу,
Щоб дав господь молодому
Пасливу дорогу,
Щоб синок живий zostався
Та в Київ вертався
Та щоб слави лицарської
Як батько набрався.
Оттак вона молилася,
Затим час минає,
Вже пройшов святий великдень,
Вшестя настає.
Стурбувався стольний Київ,
Дзвони задзвонили,
Вертаються руські люди
З чужої країни.
Попереду попи ідуть

З святими хрестами,
А позаду полон ведуть
З тяжкими возами.
На березі люд зібрався,
Старії, малії,
Жінки, діти, заручені
Дівки молодії.
Кожне свого привітає,
Всі дякують богу,
А юнаки розказують
Про свою дорогу:
Як у граді Шархкані
Половці погані
Виносили вино й риби
І прохали шани,
І як, мов той бор великий,
Вороги сходились,
Як у страшний понеділок
На Сальниці бились;
Як все небо загреміло,
Земля стугоніла,
Здолівала руське військо
Половецька сила,
Усівала всю болоню
Руськими тілами,
Поки ступив Володимир
З вірними полками.
Тоді люди побачили
Невимовне чудо:
Ангел божий став на поміч
Хрищеному люду,
Став крилами Мономаха
Свято осіняти,
Став невидимо поганим
Голови стинати.

Так юнаки говорили,
А тут за возами
Обізвались колодники
З гіркими сльозами:
„Довелось і нам побачить
Те велике диво,
Від того то наше військо
Стало боязливо.
Не здолієм, руські люди,
Воювати з вами,

Бо воюючи ще маєм
Биться з небесами!"

Оттоді то була радість
Нашій Україні,
Оттоді то пішла слава
На усі чужини!
Греки, чехи, ляхи, угри
Славу ту носили
Аж до Риму великого:
Всі бога хвалили,
Добрі бога вихваляли,
А поганці страха
Набралися, боячися
Князя Мономаха.

У той час вдова старенька
К війську вихожала,
Туди - сюди оченьками
Сина визирала;
Але сина одиначка
Ніде не узріла,
І до князя старішого
З річчю приступила:
„Княже милий, княже славний,
Де мій син єдиний?
Чи з славою повернувся,
Чи в полі погинув?“

Одмовляє князь старіший:
„Чесная вдовице!
Оженився син твій милий:
Взяв собі дівицю
Нарядную, багатую
З многими скарбами,
Коса її шовковая
Убрана квітками.
Горда, пишна, роботою
Ручок не потомить,
Навіть князю старішому
Голови не склонить“.

Отгадала стара мати
Сій загадки силу,
Що прийняла одиночка
Темная могила.

. . . . .
. . . . .

Не давала худібоньки
На нищую браттю.
Над Дніпром - рікою славним
День і ніч сиділа,
На недолю нарікала,
Плакала, вопила,
І пташкою будь бажала,
І так говорила :

„Як би я тепер безщасна
Мала тії крила,
Полинула б до синочка
У чужу чужину,
Одвідала б дитя своє,
Бідну сиротину.
Сіла б, пала б в головоньках
Тай сказала б: синку!
Почуй мене, глянь на мене,
Одчини могилку!
А в могилці темно, вогко
І холодно дуже!
Одинокий мій голубе,
Мій синку, мій друже!
Там нікому головоньки
Тобі, синку, змити,
Там нікому сорочечки
Біленькій надіти;
Не почуєш на чужині
Ласкової мови,
Ніхто там тобі не скаже
Вірненького слова.
Кажуть: синок оженився,
Проклята та мила
Вона мою головоньку
На вік згубила;
Не таку сподівала
Я собі невістку!“
Оттак вона голосила,
Далі перестала,
Туга дива наробила:
Мати пташка стала.
Скоротились її ноги,
А білее тіло —
Сизенькеє й біленькеє
Пір'ячко оділо;
А рученьки її стали

Легенькій крильці.
Піднялася, закрутилась
По ясній водиці,
Ще хотіла затужити,
Та й защебетала:
Ластівкою сизенькою
Матіночка стала.
Ластівочка — домовита
Любая пташина,
Невсипуща, дітолюбна,
Добра господиня;
Не боїться вона миру,
По селах витає,
Незлюблива, тільки льотом
Себе охраняє.
Її бить бояться діти,
Щоб не вмерла мати,
Кажуть: де вона витає,
Згода у тій хаті.

ЕЛЛАДА

(З Антології. I.)

Голосно в світі гула твоя чародійная слава,
Змалку героям твоїм привикав дивуватись школяр;
Сльози народів текли на руїни твої; на колінах
Мовчки стояв, гляючи на тебе, заворожений світ.

Шкода слави твоєї, вродлива, красна країно!
Шкода твого Парфенона, шкода театрів твоїх,
Шкода Солонових прав, хитромовних річей Демосфена,
Шкода великої навіть Тимолеона душі.

Ти не спиняла дітей, вони гризлися з собою як звірі;
Ти не шукала слободи — нікчемная грошей раба!
Ти прославляла війну людодіду, і в Спарті проклятий
Пан для потіхи пускав злих на ілота собак!

Ти научила народи втікати до неволі од волі,
Ти зопсувала найкращий неба восточного дар...
Пам'ять посмертна твоя засліпляла маном нам очі,
Ми, на тебе гляючи, не бачили самі себе.

ДАВНИНА

(З Антології. II.)

Як то недобре на світі було,
Як світом безкарні боги управляли!
Маїн проворний і хитрий синок
Всіх покривав — і хапуг і злодіїв.

Змутить бувало, чорт знає з чого,
Рід чоловічий Арей гайдамака,
Ллються ріками і сльози і кров
Задля утіхи тих лежнів безсмертних.

Як же задума який Прометей
Розума світлом прогнати темноту,
Зцапають зараз боги молодця
Та й оддадуть на поталу шулікам.

В той час Юпітер як хоче гуля:
Дош золотий розсипає дівчатам,
Чи перекинеться білим бичком —
Скаче, мичить, борскає рогами;

Люди ж, на шутки такі дивлючись,
Голови мовчки побожно склоняють:
„Істинно“, кажуть: „не віл се, а бог...“
А Прометея нового немає...

ПАНТИКАПЕЯ

Світло гасне, галас пісень
На суднах затих,
Місяць блідний сумно плине
По водах морських.

Странний з городу виходить
Поночі один,
Між могилами понурий
В полі ходить він.

Порозорені, розриті
Царські тюрени,
Тисячлітні останки
Від старовини.

Поміж ними є старіший,
Вищий всіх курган,
Його голову пробиту
Покрива туман

.....
Через мусор, через камні
Странний в склеп вийшов.

Ізлякавшись, вилітає
Круглоокий птах.
Як там жутко! як там вогко
По сідих стінах!

Странний сів, от повіває
В склеп тихий вітрець;
Странний очі піднімає:
Перед ним мертвець!

Тінь висока, вітряная,
Видно скрізь її.
Очі світяться як трухле
Древо восени.

Странний

Хто се?

Мара

Той,
Хто має волю та не має сили
Тебе зігнати відсіль, нав'язливий.
Господар я!

Странний

Мертвець!

Мара

Чи мало ще над нами наругання,
Що ви розбили нас як харцизяки,
Святеє наше покаляли, нашу
Худобу розікрали? Наші склепи
Не тисячу годів в землі ховались,
Ви їх порозривали, нас самих
Повитягали з них. Мов тісно стало
Вам в землі й на морі? Мов малая

Країна ваша, що і мертвецям
Прийшлося покидать свої могили?
Чи золота у горах нестача,
Що ви в трунах шукаєте його?
Чи мало ще й сього? Ви обібрали,
Розбили нас; ви хочете ще й хати
Заняти наші, ночувати в них!

Странній

О бідна тінь! Я об тобі жалкую,
Я зла тобі не заподівав, ні!
Мені огидло між людьми живими:
Прости мене, коли прийшов шукати
У вас покою.

Мара

Га, га, га! покою!
У нас прийшов шукать того покою,
Якого нас позбавили!
Дві тисячі років ми тут лежали
Покійно, тихо, не видавши світу.
О, як то хороше в землі! По наших
Могилах виступали й погибали
Народи; ми не бачили й не чули,
Бо віджили свій вік. Ніхто не смів
Потурбувати нас, ніхто не знав,
Що тут таке заховано в могилах.
Я сам був цар над берегом і морем,
Покірний мій народ мене любив
І поховав як слід, і пожурився.
Дивись! мій царський, неприступний склеп,
Порушивши, відбили, наче на сміх,
Усякому заглядувать туди;
Труну мою украли, попів мій
Розвіяли, вінець мій золотий
Показують на диво; з тих амфор,
Куди стікали сльози моїх рідних,
Повимивали дорогії пятна.

Ой! ой! ой! ой!

Странній

О, як мене твій крик бере за серце!

Мара

Що я зробив їм? чим надосадив?
Вони мене не знали, я не знав їх!
Тепер бідазі присудила доля

Таку муку... в десять раз страшнішу
Ніж грішникам у тартарі...
Там на чорному березі широкоблакитного моря
Цілий день, невидимий смертельними очами, із нудьгою,
Сумно як баба морська сижу я на ясному сонці,
Терплючи світ, осоружніший гірше для мертвого ока
Ніж для грудей живих спертий дух у могилі.
Ніччю ж, як винирне з хвиль срібноного дівчина Селена,
Я устаю і вештаюсь скрізь по розритих могилах;
Часом зустріну знаому тінь — ворога або друга,
Дружка до дружки застогнем, тай різно собі почвалаєм.
Часом захожу і в город лякати маленькі діти;
Часом край суден завию, і з ляку гребець стрепенеться!
Коли ж на сході задніе, покине вродлива Аврора
Постіль з туману пошиту, тоді я вертаюсь до моря,
Знову сідаю на берег терпіти усе тую муку.
Так ні удень, ні уніч немає мені відпочинку,
Так і удень, і уніч я все нию і гірко страждаю.

Странній

Нещасна тінь! гіркую п'єш ти, бідна!
Шкода ж хотіння нашого все знати?
Але не позирай на мене грізно;
Хай небо свідком буде: є у мене
За тебе сльози. Мої руки чисті
Од вашої худоби. Я здалека,
Я не копався у могилах ваших. Я
Жалкую об тобі, нещасний царю.

Мара

У сто разів щасливіший од мене
Послідній із моїх підданих. Злодій
Не прийде витягати його з сиріої.
У сто разів щасливіший би був я,
Коли б як простого без жодної чести
Мене сховали в полі і могилу
Мою зрівняли плугом: не блукав би
Я по сьому помор'ю, я, що був
Законний цар над сим помор'єм!

Странній

Чим, бідна тінь, тебе спокоїть можна?

Мара

Нічим, нічим. І хоч би мав ти волю
Внести уп'ять мою труну в могилу,

Вернуть мені розікрадене золото
І знов відправить тризну, знов оплакать
Мою кончину: і тоді, як перше,
Я не успокоюся! Що раз зробилось,
Тому незробленим не можна бути!
Гріхи мої супроти мене встали.
Поки я спав захований, вони,
Давнішні, вже були загрузли в пеклі;
А як мене збудили, повставали,
Напались на мене, гризуть, їдять,
І не відчеплються: світ став інакший!
Коли погасне сонце, висхне море,
Згорить земля і стане углем: і тоді
Я не успокоюсь, на її останках
Блукатиму по холоду, в темноті,
На вічні віки, в муці, без надії,
На ганьбу чоловічому хотінню!
Вічний закон чоловікові доля дає справедлива:
Вічний закон занехавши, лихо зробив чоловік!
Горе тому, чиї кости з землі чоловік вибирає;
Горе й тому, хто за золото мертвих покою збавля.
Щасливо, чоловіче, хай тобі
Того не буде після смерти, що мені!
Ой горе, горе!

І послідній галас тіні
У степу затих;
Місяць блідий сумно плине
По водах морських.

ТУРНІЯ

(З Краледворського рукопису)

Слухайте, люди старі й молодії, про валки й турнії!
Був у нас за Лабою князь, і багатий і славний і добрий,
Мав він дочку одиначку, милу йому і всім людям.
О, тай хороша була вона! Гарний, пряменький станочок,
Очі ясенькі як небо, а з білої шиї спадало
Золотокудре волосся, вилось котючись обідцями.
Раз посилає той князь гонця за усіма панами,
Щоб поз'їздились до його на пир веселий та пишний.
От із далеких країв у намічений день поз'їздились
В замок до князя на пир великий та бучний та пишний.
Б'ють у котли, засурмили у сурми, пани йдуть до князя,

Всі поклонилися князю, княгині й красній княгівні.
Далі усі за широкі столи рядком посідали,
Кожний по чину й по роду; носили тут різні страви,
Мед розливали, був бенкет великий, був бенкет на славу,
Моці набралось тіло, а мислі набрались завзяття.
В ті пори князь до панів своїх річі такії говорить:
Час вам, панове, сказати, навіщо зібрав я вас тута.
Хочу дізнатись, на кого з вас дуже мені сподіваться;
Треба в замир'ї війни підждати, бо наші сусіди —
Німці. Князь каже, і тихо пани од стола виступають,
Всі поклонилися князю, княгині і красній княгівні.
Знову котли загуділи, і голосно в сурми заграли.
Всі ізійшлися на валку, на двір до огради виходять.
Там перед панським будинком на пишнім рундуці усілись
Князь з старшиною, із панями пані, з панянками панна.
В ті пори князь до панів своїх слово таке промовляє:
Хто з вас попереду вийде на герць, я сам те уставляю!
Князь на Стребора махнув, Стребор визива Людислава.
Сіли обидва на коней, гострі списи ухопили,
Прудко один проти другого коні баськії погнали,
Довго вигляли і бились, обидва списи поламали;
Далі втомились і швидко роз'їхались дружка від дружки.
Знову котли загуділи, і голосно в сурми заграли.
В ті пори князь до панів своїх слово таке промовляє:
Хто з вас вийде удруге на герець, княгиня хай каже!
Пані махнула Серпошові, той поклика Спитибора.
Сіли обидва на коней, довгі списи ухопили;
Вдарив Серпош Спитибора і вибив з сідла із кріпкого,
Скочив і сам із коня, тут обидва мечі добувають,
Б'ються, січуться, раз - по - раз у чорні щити ударяють,
З чорних щитів раз - по - раз вискакують іскри. Спитибор
Вдарив Серпоша, Серпош покотився на землю холодну;
Далі втомились вони й розійшлися дружка від дружки.
Знову котли загуділи, і голосно в сурми заграли.
В ті пори князь до панів своїх слово таке промовляє:
Хто з вас вийде утретє на герець, Людиша хай скаже!
Панна махнула Люборові, той поклика Болеміра.
Сіли обидва на коней, довгі списи ухопили,
Прудко в ограду летять, наміряючись дружка на дружку;
Б'ються списками, з коня Болемір покотивсь на долівку,
Щит його пріч полетів, понесла його челядь з огради.

Знову котли загуділи, і голосно в сурми заграли.
В той час Любор покликає Рубоша; сей на коня садовиться,
Прудко летить на Любора; Любор йому спис розсікає
Поперік тріснув мечем і сітку йому пробиває;

Гепнув на землю Рубош, понесла його челядь з огради.
Знову котли загуділи, і голосно в сурми заграли.
В той час Любор покликає панів до огради на валку :
Хто, каже, хоче зо мною побитися, хай в'їде в ограду!
Бойкий Здислав з великим списом обібрався на валку.
Висить на списі волів'я страшна голова; виступає,
Гордо сіда на коня, уїзжає в ограду й говорить :
Дід мій забив пристрашенного дикого тура, а батько
Військо німецьке один сполошив: покуштуй моєю сили!
Тут з усієї мочі один проти другого коні пустили,
Сперлися враз головами й обидва попадали з коней.
Потім мечі добули і пішки рубатися стали;
Скокнув Любор на Здислава, у голову вдарив, на шмаття
Шлем розтрошився, мечем по мечу ударяє,
Меч полетів за ограду, Здислав простягнувся на землю.
Знову котли загуділи, і голосно сурми заграли.
Коло Любора зібрались пани й повели перед князя,
Перед княгиню та перед Любишу. Вродлива
Панна його завітчала вінком з дубового листу.
В той час котли загуділи, і голосно в сурми заграли...

ДО ЄВРЕЙКИ

Sche walks in beauty, line the night
Of cloudless crimes and starry skies
And all that's best of dark and bright
Meet in her aspect and her eyes

Buon, Hebrew melsdies

Над всіх дівчат гарніш, міліш
Моя ізраельська дівчина,
З богоубійників рода
Всіма забутая дитина.

Коли зійдусь з тобою я
І слухаю і поглядаю,
Красу землі твоїх батьків,
Уроду пісень їх згадаю.

Поважно, смутно якось так
Через густенькі війниці,
Глядять на мене крадькома
Твої ясененькі очиці.

Тобі у очі дивлючись,
Душі дівчачої віконця,
Згадав, як в рідній стороні
Твоїх дідів заходить сонце,

Святе віконечко небес
Як над Ливанськими кедрами
Убиті мусором поля
Гаптує сумними смугами.

Як гляну на лице тобі
Без фарби, так як мрамор біле,
Як чорні кучері його
Розкішно приязно обвили:

Тоді, здається, бачу я
Ріку Йордан ваш імянитий
При місяцю у старину,
Пальмовим гаєм оповитий

Як часом усміхнешся ти,
Мені згадається, дівчино,
Із дивами старовини
Вефільська дивная долина.

Як часом заговориш ти,
Твій голос так серденько гріє,
Неначе чуєш: то співець
Віщує ласку і надію.

Як часом та заграєш ти,
Як часом пісню жалосливу
Ти заспіваєш при мені
Про рідну долю нещасливу:

Як окам'янілий стою,
Мені здається, чую й бачу,
То знов понурий ваш старий
Над попелом родини плаче.

І стане серце у мене
За рід ваш бідний жатись, битись,
І в ту часинку радий я
До вас як рідний притулитись.

Чого ж, голубочко моя,
Як прийдеться нам час, буває,
Розстатись, в мене нишком щось
На серце тяжко налягає?..

Дарма господь бог наділив
Тебе уродою своєю,
Дарма він в світ тебе пустив
Над вроду з кращою душею.

Ані з своїх, ані з чужих
Тебе на світі не признають,
Не розбираючи чужі
Твій рід кепкують, зневажають.

А крівні? Крівнії твої
Давно вже серце загубили,
Через наругу душі їх
Заснітились і зачерствіли.

Твій рід на срібло проміняв
Звичай дідівський, старосвітський,
Од слави батьківській zostавсь
В насліддя ляк їм соромницький!

Вони погані, ти чиста
І неповинна як голубка;
У них в серцях сміття, в тобі
Угодна богу сяє думка.

Так часто бачиш: по лісах
На липі вже зовсім сухої
Зосталась гілочка одна,
Що зеленіє під рососою!

ДИКА КОЗА

(З Байрона)

Дика коза і вільна й веселенька
Спинається по ізраельських горах,
І п'є з криниць водицю студененьку,
Що по святих тече собі луках.
Красуються в їй ніжка й ясні очі,
Коли вона провалля перескоче.

Швидчіші ноги й оченьки ясніші
Колись Іуда бачив в тій землі.
Колись селяни ще були красніші
В тій радощів колишніх стороні.
Кедр на Ливані верх свій піднімає,
Але дівчат Іуди там немає!

Щасливіша кожна пальма тих долин,
Ніж ізраельські розігнані народи:
Де вродиться, там і росте вона
Й красується в тихій своїй уроді;
Вона не кине своєї родини,
Вона не схоче жить в чужій країні.

А ми туляться мусимо в печалі,
В чужих людей могиł собі прохати;
Ніколи там, дідів де поховали,
Не будуть кості наші спочивати.
Ізраєль сохне, в'яне на чужині —
Безбожні сидять в Єрусалимі!..

ЖУРБА ЄВРЕЙСЬКА

(З Байрона)

Ой плачте так, як плакали діди
Над вавилонськими ріками!
Розорен храм, родини в нас нема —
Чужі знущаються над нами!

Ой плачте, люди! От її тріски...
Розбилася свята арфа Юди!
У тій землі, де бог наш панував,
У тій землі панує ворог лютий!

Куди тепер Ізраєль помандрує?
Чи ще сіонську пісню він почує?
Чи ще музика Юди задзвенить?
Чи ще вона нам серце звеселить?

Нещасний люду! сирота — народе!
Куди біжить він? де він оддыхає?
Ма припетень гніздо, лисиця скоту,
Родину чоловік — він і труни не має!

Над Йорданом арабські верблюди пасуться,
На Сіоні невірні молитви несуться,
Та Ваалові люди коліна пригнули,
Там, там, боже наш милий!.. Чи громи послухали?

Там, де твій перст нам написав скрижалі,
Де тїнь твою народи повидали,
Де нам явивсь в одежі у огняній
Ти, на кого ніхто з живих не згляне!

Яви, боже, громом уп'ять свою міць!
Озьми од втіснителя гордого меч!
Чи довго він землю святую топтатиме?
Чи довго ще храм твій без служби стоятиме?

ПОГИБЕЛЬ ЄРУСАЛИМА

Гірше лиха Седекії,
Гірше ніж Содому
Сталось граду Давидову
І господню дому.

Галас, сурми, стон побитих,
Брязкотня мечами,
Стук таранів, дим пожарний
Чорними смугами.

От він день той, день великий —
Наступа грозою,
День провіщаний зарані
Мовою святою.

От він день той, день великий —
Там голодна мати,
Безумная, рве зубами
Плоть свого дитяти.

От він день той! За волосся
У мирську громаду
Тягне син отця старого
Карати за зраду.

От він день той! Люди в храмі
Руки підіймають,
І останню архиреї
Жертву совершають.

Тії жертви не приймає,
Як перше, Єгова...
Де знаменія і чуда?
Де пророків мова?

Чом не явиться, як перше,
Муж правди й надії,
Чом упалих божественним
Словом не согріє?

От пророк, столітній старець,
Тихо в храм вхожає:
„Горе, горе Ізраєлю,
Горе! він віщає.

Горе граду Давидову,
Остання година:
То Єгова відомщає
За милого сина.

Не кричіте: „царю! царю!“
Не цар вам Єгова;
Самі його розвінчали,
Скинули з престола.

Самі його на кесаря
Римського змінiali:
Просіть ласки в того пана,
Що самі обрали.

Згадай, згадай, Ізраєлю,
Як перед тобою
Бідний в'язень катований
Стояв сиротою.

Коло його чужестранець:
Що, питав, робити
Із сим в'язнем? А Ізраєль
Закричав: „Забити!“

Смерть йому! Царем озвався
Він в Єрусалимі.
Єдиного царя маєм —
Кесаря у Римі“.

І на посміх його царству,
Терном увінчаний
Кінчив в'язень неповинний
Вік свій богоданий:

Присуджений народовим
Судом неправдивим,
Поруганий, запльований
Всім Єрусалимом.

Не моліться ж, не благайте,
Не цар вам Єгова:
Самі його розвінчали,
Скинули з престола.

Самі його на кесаря
Римського змінiali:
Служить тепер тому пану,
Що самі обрали!“

ПОГИБЕЛЬ СЕННАХЕРИБОВА

(З Байрона)

Ассирійці прийшли як вовки навмання,
Все їх військо у пурпурі й золоті ся,
Їх списи мов на озері зорі блистіли
У той час, як тихі галилейські філі.

Як улітку зеленім на дереві листи,
Вояків тих увечері шики густі;
Як поосени листя на дереві сухеє,
Усе військо уранці тихе й неживеє.

Ангол смерти ognямим крилом розмахнув
І в лице ворогам супроти їх подув;
І їх очі закрилися й похолоділи,
І серця обважніли й уста онімили.

І роззявивши рот повалився там кінь,
Вже не стане на дибки, не прискне вже він,
В його піна застила біліє на глині,
Як той вал, що розб'ється об дику скелину.

І лежать їх їздці там побліді й бридкі,
На лиці в їх роса, ржа поїла сітки;
Їх намети тихі, корогви їх не мають,
Їх списи не підняті й сурми не грають.

І Ассурові вдови голосють із жалю,
І розбились шайтани у храмі Ваала;
Із язиків сильнішому меч не поміг,
І сильніший розтаїв пред богом як сніг!

*

Кохавсь я тобою,
Як місяць водою,
Як сонце усходом,
Як роса травою.
Стан твій, як тополя
На долині Юди,
Личко розцвіло
Як Кидарська рожа
І уста румяні —
Краплі зцільникові,
Викапали сласті
Жаркої любови.
І словами ніжно,

Східня дівчино,
Годувала серце
Як млеком і медом.
В світі золотому
Божим серафимом
Ти мені явилась,
Запашная квітко
Небесного раю!
Ти як сонце душу
Мені освітила.
Так як ранок сяйний
Розігнала тугу.
Споминаю, дівко,
Очі твої ясні,
Як озера світлі
Далекого краю.
Дівчино! в ті пори
Як мені хотілось
Утекти з тобою
За моря, за гори
В ту далеку землю,
Де селяни другі,
Де година прошла
Воскресає знову...
З миром розлучившись,
Жили б ми з тобою!
Де ти, моя радість?
Обізвись до мене!
Де ти, моє сонце?
Прогляни на мене!
Де ти, моє серце?
Пригорнись до мене!
Прощай, моя мила,
Моя черноока!
Доле моя, доле,
Ти моя морока!

БРАТ З СЕСТРОЮ

Зажурилась Україна
Що не добра їй година:
Наступають орди ханські,
Палють села християнські,
Палють села із церквами,
Топчуть ниви із хлібами,

Мир хрищений марно гублять,
Одних топлять, других рублять.
Не одна тоді дівчина
Сумно в полі голосила,
Під арканом ступаючи,
Білі ніжки збиваючи.
Два загони на Україні,
Два загони на Волині,
П'ятий з ханом наступає,
До Києва повертає.
Взяли Київ у неділю,
Попсовали, попалили.
Брали трібло, брали золото,
Брали сукні і хворботи,
Єдамашки і атласи,
Оksamити, баватаси,
Брали коні і корови,
Брали дівки чорноброві.
У тій порі на Подолі
Жив міщанин в добрій долі,
Мав він хату й господинок,
Мав він хлопчика й дівчинку.
Злі татари набігали
Мужа й жону зарубали,
Мале дівча полонили,
Тільки хлопця не вловили.
У середу бусурмани
Із Києва повертали.
Став Івась тоді ходити,
Став по родоньку тужити,
Що ні тата, ані нені,
Ані хати, ні постелі.
Взяли Івася сиротину
Добрі люди на чужину,
Запорозькі товариші
Повезли його до Січі.

Виховали на славу,
На козацьку одвагу,
Що козаченька такого
Нема в Січі ні одного:
Сам утворний, ростом статний,
На все бойкий і придатний,
Чи у чайді просвіщається,
Чи на коні, красується.
Тричі ходив з отаманом
Воювати з бусурманом,

За батенька відомщати,
За нещасну рідну мати,
За сестричину недолю,
За свою сирітську долю.
Брав він добич незмірно,
Срібло, злото незлічимо,
Кармазинні жупани,
Гаптовані сап'яни,
І пояси шалеві
І басани зелені.

Раз поїхав Івасенко
У Бендери на ярмарок.
А в Бендерах та на ринку
Продає татарин дівку.
Івасенко приглядає,
Християнку примічає.
Став дівчину торгувати;
Татарюга став казати:
„Сія дівка не наймичка,
Пригожая як панночка,
Молодая як травиця,
Рум'яная як зірниця,
Із далекої чужини,
З козацької України“.
Івась гроші одміряє,
Дівчиноньку викупляє,
І приводить на домівку
Чорнобриву українку.

Стоїть бранка край порога,
Сидить Івась вкінці стола;
Плаче бранка сльозами,
Мовить козак словами:
„Не плач, бранко, не плач, красна,
Твоя доля не безщасна,
Не на поругу для себе
Визволив я, бранко, тебе.
Візьму тебе за дружину,
Звінчаємось у неділю.
Бо як тебе зоглядаю,
Отця і неньку вспоминаю!
Добре козак промовляв,
Тільки роду не спитав.
У суботу змовлялись,
А в неділю звінчались,
Тоді роду питались.

— Скажи мені, серденько,
Якого ти родоньку?

„Я з Києва Петрівна
По батькові Іванівна;

На Подолі хату мали,
Злі татари набігали,
Отця й неньку погубили,
Мене малу полонили;
А маленький брат zostався
Та не знаю де дівався“.

Як Івась те зачуває,
Свою долю проклинає:
„Бідна моя головонько!
Нещаслива годинонька,
Як матуся нас родила:
Краще б була утопила;
Краще б були нас татари
Вкупі разом порубали!

Я з Києва Петренко
По батькові Іваненко;

На Подолі хату мали,
Злі татари набігали,
Отця, неньку погубили,
А я хлопчик заховався,
На лиху долю zostався!

Чи се ж бог нас покарав,
Що брат сестри не пізнав?

Чи вже світу кінець є,
Що сестрицю брат бере?

Ходім, сестро, горою,
Розвіємось травною;

Ходім, сестро, степами
Розвіємось цвітами.

Ой ти станеш жовтий цвіт,
А я стану синій цвіт.

Тільки б вкупі нам жити,
В однім зіллі два цвіти“.

Пішли вони горою,
Розвіялись травною;

Пішли вони степами,
Розвіялись цвітами.

Ой став Івась синій цвіт,
Стала Мар'я жовтий цвіт.

Як зв'язали в церкві руки,
Не було вже їм розлуки;
Як у церкві звінчалися,

Так укупі й zostались :
В однім зіллі два цвіти !
Стали люди косити,
За них бога молити
Стали дівки квітки рвати,
Із їх гріхи збирати.
Стали люди казати:
Отсе ж тая травиця,
Що з братиком сестриця.

ЗІРКА

Милий отець, мила мати,
Дружина миліша;
Радий козак молоденький,
Дівчина радніша.
Вранці у їх весіллячко,
Кінець дожданняю,
Завтра піп їм руки зв'яже
На вічне кохання.

І бесіду покинувши,
Нічною добою
Ходить козак молоденький
В лузі над водою.
Глядить в небо блакитнее:
Там зірочка сяє;
Козаченько до зірочки
Слово промовляє:
„Світи, зоре, на всю землю,
Світи, зоре красна !
Нехай в світі моя доля
Така буде ясна !“

Ясно зірка заблищала,
Більшою здалася,
І огненною смугою
В небі простяглася.
І пропала й не засвітить:
Зірочки яснії
Світять в небі, все то долі,
Та усе чужії !
І не було весіллячка,
Не було й не буде...
Все чужая йому мила:

Розлучили люди!
І zostався козаченько
При лихій годині;
Одинокий сохне, в'яне
На чужій країні.
А у небо блакитнее
Як перш поглядає:
Чи про зірку споминає?
Чи нову шукає?
Много зірок в темнім небі,
Все чужії долі,
Козакова погоріла
Й не блисне ніколи!

ОЛЕНЬ

(З Краледворського рукопису)

Бігав олень горами,
Горами, долами,
Він по лісу скакав
Гнучкими ногами,
Густий ліс роздирав
Рясними рогами.

Чи по тих горах чи по тих долах
Гарний хлопець ходив,
Із списом, із мечем ворога зустрівав,
Ворога одолів.
Та уже ж його та уже ж того,
Та немає на світі,
Та уже ж його, хлопця гарного,
На горах тих забито.
Лютий ворог біжав,
На його наскакав,
І страшливо вічми
На його заблищав.
І ударив його
В білі груди,
І стогнали гаї
Та од смути.
Його душка - душа
Вилітала,
Через горло вона
Проходила,
А відтіль ув уста

Червоненькій,
А за нею слідком
Кров тепленькая.
Убирала земля
Кров хлопчачую,
І стогнали серця
Все дівчачії.
Ой заритий в землі
Молодець лежить,
А на йому росте
Дуб - дубок стоїть,
Розпускає гілля
Він і вдовж і вшир.

Прибігає туди
Олень, хижий звір,
І спинається він
Та на дубчикок,
І зриває з дубка
М'яке листячко.
Ізлітались курки
Та на дубчикок,
І побрякували
Смутно - жалібно.
Ой ізвів розбишак
Та вояченька!
Оплакали його
Всі дівчатонька!

МІСЯЦЬ

(З Байрона)

Несонним сонечко ти, зіронько мутная,
Як твій дрижачий світ далеко сумно сяє!
Твій блідий лик прогнати ніч не має власти.
Ой як він схож на згадку про старинне щастя!
Так прошлеє горить, так перші дні мріють,
В безсильних променях хоч світяться, не гріють.
Туди підчас на них дивитися завгодно:
От-от вони! Аж ні! хоч сяють, та холодні.